

SİGORTA HUKUKUNDA ZENGİNLEŞME YASAĞI

Prof. Dr. Merih Kemal OMAĞ

I. Terminoloji:

Sigorta hukukuna hakim **zenginleşme yasağı ilkesi**, sigorta literatüründe, aynı zamanda, **Tazmin İlkesi** olarak da ifade edilmektedir.

Sigorta ettirenin veya sigortalının sigorta sayesinde zenginleşmesini engellemek amacıyla kabul olunan bu ilkeyi ifade için örneğin, Fransız Hukuk dilinde ayrı iki kelime kullanılmıştır: Tazmin ilkesi için: **Principe Indemnitaire**; Zenginleşme yasağı kavramı için de: **Principe de non enrichissement** (Bkz. Corboz, s.7). İngiliz hukukunda, Tazmin ilkesi için 'The Principle of Indemnity' deyimini kullanılmaktadır. (Bkz. Ivamy, s. 394). Alman hukuk dilinde ise zenginleşme yasağı kavramını karşılamak üzere (versicherungsrechtliches) <Bereicherungsverbot> tabiri sarf olunmaktadır (Bkz. Möller, s. 257).

II. Kavram:

Zenginleşme yasağına göre, sigorta hiçbir zaman sigorta ettiren/sigortalı için bir **kâr/kazanç** aracı olamaz. Sigortalı, rizikonun gerçekleşmesinden bir **yarar** sağlayamaz, bundan dolayı mal varlığında bir artış meydana gelemez. Yani, sigortacı tarafından ödenecek tazminat, ne uğranılan zarardan eksik olmalı ve ne de sigorta ettirene kar sağlamış olmalıdır. Toplum içinde doğan bir takım zararların yine toplum içinde dağıtılması esasına dayanan sigortacılıkta bir kişinin uğradığı zarardan fazla tazminat alması, onun elde ettiği bu kârın tüm topluma ödettirilmesi demektir. Bu husus ise, sigorta hukuku ve tekniği bakımından caiz değildir (Bkz. ve karşı. Broquet, s. 12 vd, Fontaine, s. 237 vd.).

III. Uygulanma Alanı:

Zenginleşme yasağı veya tazmin ilkesi, **zarar sigortalarında** ve onun bir türü olan **hukuki sorumluluk sigortalarında** uygulanır. Zira, zarar sigortalarında amaç, sigorta ile teminat altına alınan rizikonun sebep olduğu **gerçek ve somut zararı** gidermek olup, sigorta ettireni/sigortalıyı sahip olduğu **ekonomik menfaatler** (: int r t  conomique) bakımından, kural olarak ve genelde, hasardan hemen  nceki durumuna (statu quo ante) iade etmektir (Bkz. Bozer, s. 156, Kender, s. 182, kar . Viret, s. 148, s. 160 vd.). Hayat

sigortalarındaki **ölüm (defin) masrafları**, kaza sigortasındaki **ilaç masrafları**, hastalık sigortasındaki **tedavi masrafları** birer zarar sigortası mahiyeti arz ettiklerinden, bunlar hakkında, zenginleşme yasağı ilkesi aynen ve bütün sonuçlarıyla uygulanır (Bkz. ve karşı. Fontaine, s. 240).

IV. Amaçları (Rationes Legis):

- Zenginleşme yasağı sayesinde sigorta ettirenin/sigortalının **kasten rizikoyu** gerçekleştirmesine set çekilir. Bu suretle, milli ekonomi ve kamu düzeninin sarsılması engellenir.

- Zenginleşme yasağı, sigortayı bir **spekülasyon (kâr/kazanç)** aracı olmaktan uzak tuttuğundan **menfaat** ilkesiyle birlikte ele alındığında sigortanın **kumar mahiyeti** (assurance-pari) iktisap etmesinin önüne geçmiş olur. Dolayısıyla, sigortanın sosyal fonksiyon ve niteliklerini korur (Bkz. ve karşı. Broquet, s. 22 vd, Fontaine, s. 88 vd).

- Zarar verici olayın, zarar görenin zenginleşmesine yol açmaması ilkesi, aynı zamanda temellerini **zarar** kavramında bulan bir ilkedir. Buna göre, aynı zarar iki defa tazmin edilemez. Zarar miktarını aşan her ödeme zarar gören (sigorta ettiren/sigortalı) için bir **sebepsiz zenginleşme** teşkil eder. Zenginleşme yasağı, bu sebepsiz zenginleşmeyi de önleyen bir ilkedir (Bkz. ve karşı. İmre, s. 276).

V. Nitelikleri:

- Kanuni bir ilke:

Zarar sigortalarına hakim zenginleşme yasağı, **kara sigortalarında, Tazminat Esası** kenar başlığı altında olmak üzere TTK. m. 1283'de düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, sigortacı, sigorta ettiren veya sigortadan faydalanan kimsenin ancak hakikaten uğradığı bir zararı tazmine mecburdur. Sigorta bedeli, sigorta olunan menfaatin değerini aşarsa, sigortanın bu değeri aşan kısmı batıldır. Zenginleşme yasağı, **deniz sigortalarında** ise, **sigorta değeri** kenar başlığı altında şu şekilde düzenlenmiştir: Sigorta bedeli, sigorta değerini aşamaz (Bkz. TTK. m. 1345/2). Her iki madde nin birlikte değerlendirilmesinden zenginleşme yasağının, sigorta hukuku ve tekniği açısından şu şekilde bir formülasyona tabi tutulduğunu tespit etmek mümkündür: **Sigorta Bedeli = Sigorta Değeri** (Bkz ve karşı. Bozer, s. 176 vd). Türk hukuk çevresinde kanuni bir ilke olarak yer alan zenginleşme yasağı mahkeme kararlarında da ifadesini bulmuştur. Örnek: İngiliz mahkeme kararlarına baktığımızda, 1883 tarihli **Castellain v. Preston** davasının yargıcı **L. J. Brett** şöyle demektedir: “Kanaatimce, sigorta huku-

kunda tatbik edilen bilimum kaideler Şu esasa dayanmaktadır, yani bir yangın veya nakliyat sigorta poliŐesi esas itibariyle bir **tazmin akdi** taŐı-maktadır. Bu demektir ki bu akit sadece tazminat sağlamak iÇin yapılmış-tır ve sigortalı sigortalanan rizikonun meydana getirdiği zarar kadar ve herhalde bu zarardan fazla olmamak kaydıyla tazminata mŐstehak olacaktır. Bu sigortacılığın temel kaidesidir ve eğer bu kaide ile kabili telif ola-mayan bir teklif ile karŐılaŐılırsa, yani sigortalının hakkı olan tazminatı azaltmaya veyahut da sigortalıya hakkı olandan fazla tazminat 3denmesine yol aŐacak bir prensip vaz edilecek olur ise b3yle bir dŐŐuncenin hata-lı olduğu bedihidir” (Bkz. **Neyzi**, s. 33). **İsviÇre Federal Mahkemesi de** 28 Nisan 1937 tarihli bir kararı ile sigortacıdan tazminat alan sigortalının, aynı zararına karŐılık, zarar verenden, ikinci bir defa tazminat talep ede-meyeceği g3rŐŐŐnŐŐ savunarak “zarar sigortalarının hiÇbir zaman zarar g3-renin zenginleşmesine sebebiyet vermemesi gerektiği hususunun sigorta hukukunun temel bir ilkesi” olduğunu kesin bir dille aŐıklıĐa kavuŐtur-muŐtur (:...c’est un principe fondamental du droit d’assurance que l’assu-rance contre les dommages ne doit jamais conduire 3 un enrichissement du l3s3. (**Jdt. 1937 1 522**). (Ville de Zurich c./Unfallversicherungsverbond Schweizer Matgermeister) davası. **TŐrk Yargıtay** iŐtihatlarında da bu ilke-ye değinen kararlar mevcuttur (Bkz. **Ulaş**, s. 107 vd). (Ayrıca bkz ve karş. **TTK. m. 1285, 1286, 1287, 1292/2/3**).

- **Emredici bir ilke:**

TŐrk Ticaret Kanunu ŐerŐevesinde zenginleşme yasağı (bkz. **TTK. m. 1283, m. 1345/2**), emredici nitelikte bir ilke olarak dŐzenlenmiŐtir (bkz. **TTK. m. 1264/3**). Zenginleşme yasağına aykırı olan sigorta mukavelesi Őart-ları geÇersizdir (**BK. m. 19, 20**). Bu geÇersizlik, kural olarak sıhhat kazan-maz. YargıŐ tarafından res’en nazara alınır. Menfaati olan herkes tarafından herkese karşı ileri sŐrŐlebilir. GeŐersizliĐin tespiti dava edilebilir. GeÇersizlik, aŐılan bir dava da itiraz olarak ileri sŐrŐlebilir (Bkz. **Eren**, s. 309,310).

VI. HŐkŐmleri:

- **AŞkın sigorta yasağı:** Sigorta akdi ile sigorta ettirenin gerÇek zara-rını aşan bir miktarın 3denmesi kararlaŐtırılmaz. Buna aşkın sigorta yasa-Đı da denilebilir. AŞkın sigorta, sigorta bedelinin sigorta değerinden yŐk-sek tutulduğu sigortadır. 3rnek 20.000 lira değerindeki ev eşyasının 30.000 liraya sigorta ettirilmesi. Bu takdirde kural olarak, aşkın kısım hŐ-kŐmsŐzdŐr, 3denmez. Sigorta bedeli ve primler sigorta değerine uygun ha-

le getirilmek üzere indirilir. Primin fazla tahsil edilen kısmı geri verilir (Bk. TTK. m. 1283). Sigorta bedelinin sigorta değerinden düşük tutulduğu eksik sigortada (: örnek: 20.000 lira değerindeki ev eşyasının 10.000 liraya sigorta ettirilmesi) ise, tazmin ilkesini ihlâl edici bir yön mevcut değildir. Eksik sigortada, tam ziya halinde, sigortacı poliçedeki sigorta bedelinin bütününe öder. Kısmi hasar halinde ise, sigortacı sigorta bedelinin (10.000 TL), sigorta değerine (20.000 TL) nispeti ne ise o nispette (1/2) sorumlu olur. Kısmi hasarı, 6000 TL farzederek sigortacı (6000x1/2= 3000 TL) ödemede bulunur (TTK. m. 1288). Kısmi hasarda, nispet (oran) kuralının uygulanması, primle riziko arasındaki dengenin korunması ihtiyacından doğmuştur. Nispet kuralının uygulanmasının istisnası mevcuttur. Eksik sigortanın özel bir türünü teşkil eden ilk tehlike sigortasında, meydana gelen zararın tamamı (yani 6000 TL'si), sigorta bedeliyle sınırlı kalmak şartıyla, ancak nispet kuralı uygulanmaksızın ödenir. Bu tür sigortaya yangın sigortalarında ilk ateş sigortası denir (Bkz. TTK. m. 1288/2). İlk tehlike sigortası, genellikle zararın tamamen gerçekleşmesi imkansız görülen hallerde yapılır. Bu tür sigortada da zenginleşme yasağını ihlal edici bir yön mevcut değildir (Bkz. ve karşı. Groutel, s. 105 vd, 88 vd, Kender, s. 236 vd, Atabek, s. 320 vd.).

-Aşkın mahiyette birden çok sigorta yasağı: Sigorta ettirenin gerçek zararını aşan bir miktarın ödenmesini teminen aşkın mahiyette birden çok sigorta da yapılmaz. Birden çok sigortadan bahsedebilmek için, aynı menfaatin aynı rizikoya karşı, aynı süre için, birden fazla sigortacı tarafından temin edilmiş olması gerekir. Birden çok sigorta aynı tarihte (müşterek sigorta) veya ayrı ayrı tarihlerde (kısmi sigorta) yapılabilir. Kısmi sigorta, (Bkz. TTK. m. 1287) sigortalanan menfaat değerinin önceki akid ile tamamen temin edilmemesi halinde o menfaatin artan değerine kadar bir veya bir kaç defa sigorta yapılabilmesi esasına dayanır. Kısmi sigorta ile müşterek sigorta arasında esaslı fark vardır: Kısmi sigortada, sigortacılar, sigortalanan menfaatin değerine kadar tarih sırası ile sorumlu olurlar. Sigorta ettiren zararının tümünün karşılanması için akidlerdeki tarihlere göre, evvela, sigortayı ilk önce akdetmiş şirkete başvuracaktır. Sigorta zararı, sigorta bedelini aştığı takdirde de geriye kalan zararın karşılanması için, o menfaati sonradan sigorta eden şirkete de başvurabilecektir. Müşterek sigortada ise sigorta ettiren, sigorta zararını karşılamak üzere, bir kaç sigortacıdan herhangi birisine, sigorta ettirilen bedel nispetinde başvurabilecektir.

Birden çok sigortada kural olarak, sigorta bedeli sigorta değerine eşittir. Bazı hallerde sigorta bedeli sigorta değerini aşabilir. Aynı tarihte yapı-

lan birden çok sigortada, eğer sigorta bedellerinin toplamı sigorta değerini aşıyorsa, aşkın kısım geçersiz sayılır. Her bir sigortacı, sigorta bedellerinin toplamına göre kendi sigorta ettiği bedel nispetinde sorumlu olur. Örnek: 400.000 TL'lik bir ev yangına karşı (A) sigortacısı tarafından 300.000, (B) sigortacısı tarafından da 300.000 liraya müştereken sigorta edilmiş olabilir. Yangın sonucu, tam ziya halinde, (A) 200.000, (B) 200.000 lira ödemek durumundadır (TTK. m. 1285). Sigorta bedelinin geçersiz kısmına tekabül eden primlerin iadesi gerekir (TTK. m. 1283 kıyasen). Kısmi hasar halinde de aynı ilkenin uygulanması gerekir.

Aynı tarihlerde yapılan birden çok sigortada, eğer sigorta bedellerinin toplamı sigorta değerini aşıyorsa, aşkın kısım tarih sırası itibariyle geçersiz sayılır. Örnek: 300.000 liralık bir ev muhtelif tarihlerde, yangına karşı önce (A) sigortacısı tarafından 180.000, (B) sigortacısı tarafından 120.000, daha sonra da (C) sigortacısı tarafından da 200.000 liraya olmak üzere, toplam 500.000 TL'ya sigorta edilmiştir. Yangın sonucu, tam ziya halinde, (A) ve (B) tazminat ödemekle mükellef olup, (C)'nin bir sorumluluğu söz konusu değildir (TTK. m. 1287). Sigorta bedelinin geçersiz kısmına tekabül eden primlerin iadesi gerekir (TTK. m. 1283 kıyasen). Kısmi hasar halinde de her sigortacı, geçerli sayılan sigorta bedelinin sigorta değerine olan nispeti dahilinde zarardan sorumlu olur (Bkz. **Bozer**, s. 193 vd.).

TTK' da birden çok sigorta başlığı altında, bir de çifte sigorta müessesesi düzenlenmiştir. Aynı kimse (veya başka birisi) tarafından (örnek: başkası hesabına sigorta) sigorta değerinin **tamamı** sigorta olunan bir menfaatin sonradan aynı rizikolara karşı aynı süre için sigortalanması halinde ortaya çifte sigorta çıkar. Bu durumda sigorta bedeli, sigorta değerinden üstündür. Örnek: Bir kimsenin 500 milyon lira değerindeki evini yangına karşı 500 bin liraya sigorta ettirdikten sonra ikinci ve üçüncü defa başka sigortacılara da sigorta ettirmesi hali. Çifte sigorta **aynı** veya **ayrı** tarihlerde yapılan sigorta akitlerinden doğabilir. Çifte sigorta, müşterek sigorta vesilesiyle de gerçekleşebilir. Çifte sigorta mahiyeti itibariyle aşkın sigortaya benzer. Ancak aşkınlık birden çok sigorta akdiyle olur. TTK, çifte sigortayı tazmin ilkesine –zenginleşme yasağına aykırı olduğu için yasaklamıştır. Çifte sigorta halinde sonradan yapılan sigortalar geçersiz sayılır: Çifte sigorta yasağı. Bu geçersizlik sistemine “öncelik sistemi” denmektedir. Bu sistemde ilk sigorta geçerlidir, diğerleri geçersizdir. Geçersizlik müeyyidesi, TTK. m. 1286'nın karşıt kavramına, tazmin ilkesini düzenleyen TTK. m. 1283'e ve kısmi sigortadaki geçersizliği düzenleyen TTK. m. 1287'ye dayandırılabilir. Çifte sigorta halinde sonradan yapılan

sigortalar geçersiz sayılmasaydı, birbirinden haberdar olmayan sigortacıların yaptıkları ödemeler dolayısıyla sigorta ettiren bakımından bir **sebepsiz zenginleşme** sözkonusu olurdu. Kanun koyucu bu neticeyi önlemek istemiştir. Geçersiz sayılan sigorta akitlerine ilişkin primler iade edilir (TTK. m. 1286). Çifte sigorta çerçevesinde mütalaa edilebilecek özel bir durum da bir aktif sigortası ile (yangın sigortası) bir pasif sigortasının (örneğin belli bir mal ile ilgili hukuki sorumluluk sigortası) birleşmesinin teknik anlamda çifte sigortaya sebep olup olmayacağıdır. Bu husus tartışmalıdır. Bu tür bir karma sigorta da menfaatlerin farklı olması sebebiyle çifte sigortanın ortaya çıkmaması gerekir.

TTK'ya göre çifte sigorta aşağıdaki hallerde ve şartlarda geçerlidir:

a) **Sonraki/önceki sigortacılar muvafakat ederlerse:** Bu takdirde, sigortacılardan her biri sigorta bedellerinin toplamına göre, sigorta ettiği bedel oranında sorumlu olur (Bkz. TTK. m. 1285/1). Bu istisnanın sigorta uygulaması açısından önemi olmadığı ileri sürülmüştür. Zira, menfaatini ilk sigortacıya tam değer üzerinden sigorta ettiren kişi ek prim külfeti altında tekrar sigorta akdi yaptırmaz. Kaldı ki bu istisnai halde çifte sigortadan bahsetmemek gerekir. Zira, bu istisna şartları çerçevesinde sigorta değerinden fazla ödeme tehlikesi mevcut değildir.

b) **Sigorta ettiren, önceki sigortadan doğan haklarını ikinci sigortacıya devir veya o haklardan feragat etmiş ise:** Bu istisnanın da kural olarak sigortalının bir menfaati olmadığından pratik bir öneminin olmadığına işaret edilmiştir. Kaldı ki bu istisnada da çifte sigortadan bahsetmemek gerekir. Zira, sigorta değerinden fazla ödeme tehlikesi mevcut değildir.

c) **İkinci sigortacının ancak birinci sigortacının ödemediği tazminattan dolayı sorumlu olacağı sigorta sözleşmesinde belirtilmişse:** Bu istisnada da, çifte sigortadan bahsetmemek gerekir. Zira, bu durumda sigorta ile karşılanan rizikonun **aynı riziko** olduğundan bahsedilmemek gerekir. Bu istisna çerçevesinde yapılan sigorta akdiyle sigorta ettiren, kendisini ilk sigortacının aczine karşı teminat altına almak istemiş sayılabilir.

Uygulamada çifte sigorta daha çok başkası hesabına sigorta ile sigortalı malın devrinde ortaya çıkmaktadır (Bkz. **Kender**, s. 246).

Denizcilik rizikolarına karşı sigortalarda ise çifte sigorta TTK'nın 1346, 1347 ve 1348. maddelerinde farklı bir düzenleme içerisinde hüküm altına almıştır:

a) Deniz sigortalarında bir menfaat aynı rizikoya karşı birden çok sigortacılara sigorta ettirilmiş ve sigorta bedellerinin toplamı sigorta değerini aşmış ise ortada **çifte sigorta** vardır. Örnek: Sigorta değeri 100 milyon

olan bir geminin A sigortacısına 100 milyona, B sigortacısına 50 milyona, C sigortacısına 50 milyona sigorta ettirilmesi hali (Bkz. TTK. m. 1346/1). Burada iki hususa dikkat etmek gerekir: Yukarıki belirtilen şartlara ilaveten **riziko** ile **süre** aynı olmalıdır. Örnek: Gemi A sigortacısına deniz rizikolarına karşı, B sigortacısına deniz rizikoları ve harp rizikolarına karşı sigorta edilmişse, bu durumda, sadece deniz rizikoları bakımından çifte sigorta mevcut olup harp rizikoları bakımından iki şirket nezdinde ayniyet mevcut olmadığından çifte sigorta yoktur. Kezâ, A şirketi nezdindeki sigorta akdinin süresi 1/1/2000' den 31/12/2000'e kadar B şirketi nezdindeki sigorta akdinin süresi ise 1/6/2000'den 1/6/2001'e kadar ise bu durumda çifte sigorta ayniyet arzeden **6 aylık süre** için mevcuttur. Yani: 1/6/2000 ile 31/12/2000 tarihleri arasında.

b) Denizcilik sigortalarında çifte sigortanın varlığı halinde **dış ilişki** bakımından sigortacıların her biri kendi sigorta akdine göre ödemekle mükellef olduğu meblağ kadar **müteselsilen sorumlu olurlar**. Yukarıdaki örneği ele alırsak, sigorta ettiren isterse zararının tümünü A sigortacısından alır, dilerse 50 milyonu A sigortacısından, diğer 50 milyonu B veya C sigortacısından tahsil edebilir. Sigortacıların müteselsil sorumluluğu sigorta akdiyle kaldırılamaz ve/veya sınırlandırılmaz. (TTK. m. 1264/2).

c) Sigortalı uğradığı zarardan **fazla** bir para talep edemez. (TTK. m. 1346/1).

d) **İç ilişki** bakımından yani sigortacıların kendi aralarındaki rüçû ilişkisi bakımından ise, sigortacılarından her biri sigorta değeri ile sigorta bedellerinin toplamı arasındaki **oran** dahilinde zarardan sorumludur. Kendi payına isabet edenden fazlasını ödeyen sigortacı ödediği kısım için diğerlerine müracaat edebilir.

Örnek: A şirketinin, 100 milyonluk gemisi batan sigorta ettirenin tüm zararını karşıladığını varsayarsak iç ilişkide B sigortacısından ödediği meblağın dörtte birini, C sigortacısından da diğer dörtte birini alır. Ödeyen sigortacının rüçû hakkı bakımından diğer sigortacılar **müteselsilen sorumlu değildirler**. Sigortacılarından biri hakkında yabancı hukukun uygulanması gerekiyorsa o takdirde rüçû hakkının kullanılması **mütekabiliyet** şartıyla mümkündür (Bkz. TTK. m. 1346/2).

e) Sigorta ettiren haksız bir menfaat temin etmek maksadıyla (: **kötü niyetle**) sigorta akdi yaptırmış ise, bu suretle yapılmış olan akitler **geçersizdir**. Sigortacı, akdin yapıldığı sırada geçersizlik sebebini (sigorta ettirenin kötü niyetini) **bilmiyor** ise, primin tamamını isteyebilir (Bkz. TTK. m. 1346/3). Bu hüküm bir **özel ceza** mahiyetinde addedilebilir. Önemli olan

sigorta ettirenin gerçek ve somut zararının ödenmesini teminen sigorta akdinin mümkün mertebe ayakta tutulmasıdır. Bu sebeple kısmi geçersizlik ilkesinin uygulanma yolları aranmalıdır.

f) Sigorta ettiren, **iyi niyet** sahibi ise yani **çifte sigortayı** meydana getiren sigorta akdini birinci sigortadan **haberi olmaksızın** yapmış ise her iki sigorta bedelinin yukarıda açıklanan **oran** dahilinde **tenzilini** ve **fazla primin iadesini** isteyebilir. Bu talepler sigortanın başladığı tarihten itibaren hüküm ifade eder. Ancak sigortacılardan biri için riziko, diğer sigorta yapılmadan önce başlamış ise, tenzilat birinci sigortacıya karşı ancak talep edildiği andan itibaren hüküm ifade eder (TTK. m. 1347/2). Sigortacının uygun bir **ristorno ücreti** talebi hakkı vardır (Ristorno hakkı için bkz. TTK. m. 1453/1/2, TTK. m. 1347/3). Sigorta ettiren **çifte sigortayı** haber alır almaz tenzilat talebinde bulunmaz ise bu **hak** düşer (TTK. m. 1347/4).

g) Sigorta ettiren aynı menfaati aynı rizikoya karşı birden çok sigortacılara sigorta ettirmiş ise, sigortacılardan her birini diğer sigortalardan **haberdar etmekle yükümlüdür** (TTK. m. 1348). İlgili madde ile sigorta ettirene getirilen bir ihbar külfetidir. Bu ihbar külfeti **gecikmeksizin** ifa edilmelidir. Bu ihbar mükellefiyetinin ihlaline kanun bir müeyyide getirmemiştir. İsviçre Sigorta Mukavelesi Kanununun 53. maddesi ihbarın **yazılı** olmasını aramakla kalmamış, ihbar mükellefiyetini bilerek ve isteyerek yani **kasten** ihlal eden sigorta ettirene karşı akitle bağlı saymamıştır. Kastı ispat sigortacılara aittir (Bkz. **Kaufman**, s. 15 vd, **Bozer**, s. 199 vd, **Arseven**, s. 103 vd, **Damcı**, s. 90 vd, Çifte Aigrita bakımından etraflı bilgi için bkz. Şenocak K. Ç.lik Aigrita Ankara, 2002; karş. **Viatte**, s. 260 vd).

- **Tazminatların toplanması yasağı**: Sigorta ettiren veya sigortalı aynı zarar için **sigorta tazminatı** ile birlikte **sorumluluk tazminatını** tahsil edemez. Örnek: bir otomobil bir dükkana çarparsa ve vitrin camını kırarsa, camın sigortacısı zararı öder ve dükkan sahibinin yerine geçerek, otomobil sahibinden tazminat talep eder (Kanuni Halefiyet İlkesi, Bkz. TTK. m. 1301). Aksi halde, camı kırılan dükkan sahibi iki kere tazminat almış (hem otomobil sahibinden hem de sigortacıdan) olur ki bu zenginleşme yasağına aykırı düşer. Bu yasağa işlerlik kazandıran hukuki ve teknik müessese sigortacının **kanuni halefiyetidir** (subrogation légale de l'assureur).

Sigortacı tazminatı ödedikten sonra kanunen sigorta ettirenin haklarına halef olur. Zarar gören sıfatıyla sigorta ettiren rizikonun gerçekleşmesi sebebiyle meydana gelen zararlar için üçüncü bir şahsa karşı herhangi bir hukuki sebebe (haksız fiil, kanun) dayanarak tazminat alacağına sahip ise, bu alacağın ödenen sigorta tazminatı miktarında ve kanun icabı sigortacı-

ya geçmesi halini, sigortacının halefiyeti olarak tanımlayabiliriz (TTK. m. 1301). Sigortacı halefiyet suretiyle sahip olduğu tazminat alacağını zarardan sorumlu üçüncü kişiye başvurarak talep eder. Halefiyette, sigorta ettiren ile zarardan sorumlu şahıs arasındaki hakka müstenit dava sigortacıya geçtiğinden, sigorta ettiren ile zarar sorumlusu arasındaki ilişki bakımından geçerli olan zamanaşımı süresi ile yetkili mahkemede bir değişiklik olmaz. Sigortalının halefiyete müsteniden açacağı rücû davası da aynı zamanaşımı süresine tabi olup, aynı yetkili mahkemede görülür.

Sigortacının kanuni halefiyetinin amaçları, bir yandan tazminat birikimini önlemek, diğer yandan sigorta akdi sayesinde ve sigortalının iradesine aykırı olarak zarar verenin sorumluluktan kurtulmasını engellemektir. Sigortacının kanuni halefiyetinin primlerin düşürülmesi gibi teknik bir yararı da mevcuttur. Sigortacının kanuni halefiyetinin hukuki mahiyeti, bir kanuni devir ve temliktir (: Cessio Legis). Sigortacının kanuni halefiyetini düzenleyen TTK. m. 1301 hükmü emredici, istisnai ve özel nitelikte bir hükümdür. Sigortacının kanuni halefiyeti, kural olarak zarar ve hukuki sorumluluk sigortalarında uygulanır. Meblağ (can) sigortalarındaki defin, tedavi ve bakım ve ilaç masrafları bakımından da uygulanma alanı bulur. Sigortacının kanuni halefiyetine konu olan haklar, tazminat alacağı ile buna bağlı ferî (yan) haklardır (Teminat hakları, faizler, imtiyaz/rüçhan hakları). Sigortacının kanuni halefiyeti hiçbir zaman sigortalının (zarar görenin) aleyhine olarak ileri sürülemez (: Nemo Contra Subrogat Se). Sigortacının kanuni halefiyetinde, zarar gören üçüncü kişinin sigorta ettirene karşı sahip olduğu savunma vasıtalarına sigortacı da muhatap olur. Sigortacının kanuni halefiyetinde sigortalı, halefiyete konu olan hakları korumak ve ihlalden kaçınmak yükümlülüğü altındadır (TTK. m. 1301/2). Aksi halde, sigortacıya karşı akdi bir sorumluluk altına girer ve sigortacının yaptığı ödemeyi iade ile yükümlü olur. Eğer, sigortacı tazminatı henüz ödememişse takas/ mahsup definde bulunabilir. Sigortalı, sigortacının kanuni halefiyetine işlerlik kazandırmak bakımından gerekli bilgi ve belgeleri sigortacısına vermek durumundadır (Bkz. **Omağ**, s. 53 vd, karş. **Viret**, s. 145 vd.).

VII. İstisnaları

Doktrinde, **takdir edilmiş değerli (takseli)** sigortalarla (TTK. m. 1283, 1350 vd) **umulan kârın sigortasının** (TTK. m. 1284, 1313, 1340, 1350) zenginleşme yasağının birer istisnasını teşkil ettiklerine işaret edilmektedir (Bkz. **Şenocak**, s. 27,28). Ancak, bu husus tartışma ve değişik değerlendirmelere açıktır (Bkz. ve karş. **Fontaine**, s. 238 vd, **Arseven**, s.110 vd, **Bozer**, s. 188, 192).

KAYNAKLAR

- Arseven, H. Sigorta Hukuku. İstanbul. 1991.
- Atabek, R. İlk Riziko Sigortası. Batider, Ocak 1962, C.I.S.B.
- Bozer, A. Sigorta Hukuku. Ankara. 1965.
- Broquet, M. Essai sur l'Intérêt Economique dans le Contrat d'Assurance (Dissertation) Sion (Lausanne) 1932.
- Corboz, B. La distinction entre Solidarité Parfaite et Solidarité Imparfait (These) Ambilly-Annemasse, 1974.
- Damcı, A. Sigorta Hukuku. İstanbul. 1967/68.
- Eren, F. Borçlar Hukuku (I). İstanbul. 1998.
- Fontaine, M. Droit des Assurances. Bruxelles. 1996.
- Grousel, H. Le Contrat d'Assurances. Paris (Dalloz). 1997.
- İmre, Z. Motorlu Taşıt Araçlarının Mecburi Mesuliyet Sigortası ve Kapsamı (Tebliğ) (V. TBHH), Ankara 1975.
- İvamy, H.E.R. General Principles of Insurance Law. London. 1966.
- Kaufmann, E. La Double Assurance. Lausanne. 1925.
- Kender, R. Hususi Sigorta Hukuku. İstanbul. 1999.
- Möller, H. Menfaat ve Değerlendirilmesi (:Çev: Öztan, F.) Batider 1967. C. IV. S. 2.
- Neyzi, A.H. Kara Sigortaları Kaideleri ve Tatbikatı, İstanbul, 1964.
- Omağ, M.K. Türk Hukukunda Sigortacının Kanuni Halefiyeti. İstanbul. 1983.
- Şenocak, K. Mesleki Sorumluluk Sigortası. Ankara. 2000.
- Ulaş, I. Uygulamalı Sigorta Hukuku. Ankara. 1998.
- Viatte, P. Code de Commerce Allemand. Paris. 1901.
- Viret, B. Droit des Assurances Privées. Zurich. 1985.

KISALTMALAR

Batider	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BK	: Borçlar Kanunu
Bkz.	: Bakınız
Bkz. ve karşı.	: Bakınız ve karşılaştırınız
C.	: Cilt
Çev	: Çeviri
JdT.	: Journal des Tribunaux
m.	: Madde
S	: Sayı
s.	: Sahife
TBHH	: Ticaret ve Banka Hukuku Haftası
TTK.	: Türk Ticaret Kanunu
vd	: ve devamı